

Хамула Дмитро Валентинович,
кандидат культурології, старший науковий співробітник
лабораторії психологічних, мистецтвознавчих
та інших видів досліджень
Одеського науково-дослідного інституту
судових експертиз
Міністерства юстиції України,
ORCID ID: 0000-0002-3146-1390

Платовський Сергій Вікторович,
судовий експерт лабораторії психологічних,
мистецтвознавчих та інших видів досліджень
Одеського науково-дослідного інституту
судових експертиз
Міністерства юстиції України
ORCID ID: 0009-0006-1957-4946

ДО ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЮРИДИЧНИХ РЕГУЛЯТОРІВ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ АНТИКВАРНИХ ПЕЧЕЙ ТА КАМІНІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

ON THE ISSUE OF INTERNATIONAL EUROPEAN LEGAL REGULATORS IN THE FIELD OF PRESERVATION OF ANTIQUE STOVES AND FIREPLACES AS OBJECTS OF CULTURAL HERITAGE AND CULTURAL VALUE

Анотація. У статті висвітлюється постановка питання з проблематики визначення кахельних печей та камінів та їх частин як їх приналежності до культурних цінностей або ж як об'єктів культурної спадщини у міжнародному контексті європейського законодавства. У статті розглянуто актуальну проблематику законодавчого досвіду європейських країн у питаннях збереження антикварних печей та камінів, виготовлених з неметалевих матеріалів, а саме із кераміки. Усі питання розглянуто крізь призму українського законодавства, зокрема законів «Про охорону культурної спадщини» та «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей».

Ключові слова: культурні цінності, культурна спадщина, кахлі, антикварні кахельні печі, кахельні каміни, будівельна кераміка, художнє ремісництво, законодавство, європейське законодавство у сфері охорони об'єктів культурної спадщини та культурних цінностей.

Abstract. The theses highlight the formulation of the issue concerning the identification of tiled stoves and fireplaces, as well as their components, in terms of their classification as cultural property or as objects of cultural heritage within the international context of European legislation. The article examines the current legislative practices of European countries regarding the preservation of antique stoves and fireplaces made of non-metallic materials, particularly ceramics. All aspects

are analyzed through the lens of Ukrainian legislation, including the Laws “On the Protection of Cultural Heritage” and “On the Export, Import, and Return of Cultural Property”.

Key words: cultural property, cultural heritage, tiles, antique tiled stoves, tiled fireplaces, architectural ceramics, artistic craftsmanship, legislation, European legislation in the field of protection of cultural heritage objects and cultural property.

Постановка проблеми. У рамках «Розробки методики проведення мистецтвознавчої експертизи антикварних теракотових, кахельних, фаянсових, майолікових печей та камінів щодо належності їх до культурних цінностей, які мають історичне, художнє, етнографічне та наукове значення» (згідно з планом ІХ.1.1-2025/3, № державної реєстрації теми: 0125U000793), яка виконується під керівництвом науковців ОНДІСЕ, здійснюється аналіз міжнародної законодавчої бази у сфері охорони антикварних печей і камінів. Через євроінтеграційний напрям розвитку України актуалізується досвід європейських країн у питаннях збереження антикварних печей та камінів, виготовлених з неметалевих матеріалів.

Актуальність. Для визначення належності досліджуваних зразків печей і камінів до культурних цінностей використовується аналіз їх походження, історичної та художньої цінності, а також відповідність законодавству України (закони «Про охорону культурної спадщини» та «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей»). Об’єкти можуть бути як нерухомими, так і умовно рухомими, залежно від можливості їх переміщення, що впливає на їхній статус [1; 2]. Так, у Законі чітко зазначено важливість рухомих предметів, які є невід’ємними елементами об’єктів культурної спадщини. Щодо печей та камінів доволі складно визначити, чи вони є абсолютно нерухомими, або умовно рухомими об’єктами. Суто формально вони, звісно, є нерухомими, про що свідчить хоча би той факт, що їх певним чином позначають у технічній документації на будівлю та побудовані вони як монументальні стаціонарні об’єкти із будівельних матеріалів – цегли та глиняно-піскової суміші, та облицьовані керамічною плиткою, тобто кахлями, які і представляють найбільшу цінність. На жаль, часто під час проведення ремонтів подібні об’єкти ніби «перекочовують» у невідомих напрямках: їх або просто знищують, або крадуть, зглянувшись на їхню цінність, іноді продають. Важливо розуміти, що ці твори є повністю керамічними, тобто такими, які дуже легко пошкодити [10, с. 304; 11, с. 168].

На антикварному ринку України є багато напрямів антикваріату і колекціонування, сталі цінові орієнтири. Водночас на печі та каміни відсутні такі чіткі орієнтири, хоча попит на такі об’єкти є, оскільки кахельні печі та каміни все ж є об’єктами продажу, проте часто їх цінність або завищена, або, навпаки, зводиться нанівець: усе це через брак інформації з адекватного їх оцінювання. Отже, слід зазначити, що нині немає чітких алгоритмів для їх оцінювання не

тільки у експертів, а й у широкого кола колекціонерів. Аби впевнено оцінити ту чи іншу піч, немає зведених інформаційних джерел. Цього, звісно, не скажеш про об'єкти нумізматики, фалеристики, букіністики та інших напрямів колекціонування, тому що такі напрями давно є допоміжними історичними дисциплінами, які розробили свою чітку хронологію, класифікацію, методикку оцінки та вартості на ринку антикваріату. У цих напрямках працювали цілі покоління вчених. Особливим же чином виділеного напрямку, який би, наприклад, міг мати назву художня будівельна кераміка, досі не існує. Колекціонування художніх кахлів, на жаль, ще не носить чітко вираженого характеру, окрім напрямку старовинної цегли (брикофілія). Проте ми повинні відразу наголосити на тому, що цей напрям, хоча і формально, видається близьким до антикварних печей та камінів, оскільки вони зводились із цегли, проте цегла не несе у собі художньої цінності, її функція залишається завжди суто утилітарною. А клейма, наявні на ній, завдяки чому вона і привертає до себе увагу колекціонерів, ніколи не несуть на собі художньої цінності, а лише історичне значення. Виробництво цегли є більш тиражним, більш грубим та дуже далеким від естетизму та витонченості, яку можуть нести у собі пічні кахлі. Хоча, звичайно, це не завжди і не обов'язково саме так. Адже багато виробників пічних кахлів виробляли суто технічну плитку, яка так само, як і цегла, не несе у собі ніякої естетики та художнього навантаження. Так, наприклад, це може стосуватися величезного виробництва прямокутного різновиду кахлів по типу «кабанчик», який являє собою коробчасті кахлі, що по периметру мають скоси, тобто фаску. Часто така плитка є теракотовою, тобто цегляного виду та кольору, не покритою ані керамічними фарбами, ані поливою. Іноді ж така сама плитка має вигляд білого кахлю, вкритого з лицьового боку, відповідно, білою поливою. Трапляються і варіанти «яр медянка» коричневого кольору. Таку плитку виробляли безліч гончарно-кахельних заводів. Відповідно, печі, викладені таким типом кахлів, трапляються майже у кожному старому будинку, який зберіг автентичні інтер'єри. Адже вона була доступною за ціною, мала хоча і простий, проте ефектний вигляд, нагадуючи собою акуратно викладену стіну. Тобто це був своєрідний маркер пічного оздоблення для користувачів як середньої руки, так і заможних людей, які інколи не хотіли багато витратити на утилітарні речі. Звісно, це не говорить про те, що подібну плитку і печі, викладені з неї, не слід зберігати. Тут ми хочемо зауважити про розмаїття ціннісних орієнтирів стосовно можливої адекватної оцінки тих чи інших артефактів, насамперед пічних та камінних кахлів. Можна констатувати, що сам факт існування автентичної збереженої печі, яка стоїть *in situ* (з лат. «на місці», в місці знаходження, в природному середовищі), звісно, може в очах цінувальника автентики додати балів у визначенні цінності такої печі, навіть якщо вона викладена із зовсім не рідкісних кахлів по типу «кабанчик». Проте її цінність можна вбачати у тому,

що вона викладена у певний час, руками майстрів, які жили більше ста років тому, із того часу не перекладалася, в її середині в обмазці збереглися відбитки рук майстрів. Крім цього, слід зважати на цінність таких об'єктів, які розташовані у пам'ятках історії, архітектури та містобудування, які, являючи із ними невід'ємне органічне ціле, мають визначну цінність саме у цьому контексті, незалежно від ступеня самоцінності та вартості як таких. Як би ж їх демонтували та вивезли у невідомому напрямку, розірвавши цей зв'язок, вони повністю втратили первісну історико-культурну цінність, тобто стали безпаспортним артефактом, який не несе цінної історичної інформації, пов'язаної із певними історичними місцями, подіями, людьми.

Коли ж ідеться про визначні об'єкти, що мають художнє значення, як витвір декоративно-прикладного чи монументального мистецтва, тоді такі печі сприймаються інакше. Мається на увазі цінність їх художнього оздоблення, вкладеної у виробництво кількості висококваліфікованої праці майстрів, що створювали ці вироби. У цьому випадку роль автентичності самої печі, складеної із цегли руками майстрів-пічників, майже не враховується, адже визначна художня цінність кахлів повністю перекриває собою будь-які інші дефініції того чи іншого культурного значення та виду цінності. Тобто коли йдеться про піч або камін, вироблений визначним виробником, оцінюється виключно вартість та цінність самих кахлів, а цегла та все інше сприймається у якості будівельного сміття під час демонтажу [12, с. 447].

На сьогодні, на жаль, відсутня систематизована науково-довідкова література щодо класифікації та ознак датування таких виробів, що ускладнює їх автентифікацію. Експертам потрібні узагальнені алгоритми та інформаційні джерела для визначення їх цінності та походження, особливо щодо художніх виробів, таких як кахлі.

На сьогодні особливу актуальність має питання визначення кахельних печей і камінів як автентичних витворів декоративно-ужиткового та монументального мистецтва, що можуть розглядатися як об'єкти культурної цінності. Часом ці історико-мистецькі елементи стають об'єктами руйнування, зокрема через недостатність фахових знань і належної обізнаності суспільства. Окрім актів вандалізму, поширеним явищем є їх незаконне вивезення за межі країни з подальшими спробами перепродажу за вищою ціною. В українському законодавстві складові частини й фрагменти архітектурних, історичних та художніх пам'яток, а також пам'яток монументального мистецтва визнані культурними цінностями. Водночас у нормативних актах відсутнє пряме згадування про те, що старовинні печі й каміни можуть належати до цієї категорії.

Міжнародні документи, що регулюють питання щодо культурних цінностей або інших об'єктів культурної спадщини загалом, також опосередковано не визначають цінність антикварних систем опалення. До таких документів

належать, зокрема: Гаазька конвенція 1954 р. про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту, Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія (Venice Charter, ICOMOS, 1964 р.) [8], Конвенція ЮНЕСКО 1970 р. щодо заходів з протидії незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності, Рамкова конвенція Ради Європи «Про цінність культурної спадщини для суспільства» («Конвенція Фаро», 2005), Регламент Ради (ЄС) № 116/2009 щодо контролю експорту культурних цінностей, директива Європейського парламенту та Ради 2014/60/ЄС щодо повернення культурних цінностей, незаконно вивезених з території країни, Резолюції/рекомендації Ради Європи (CETS/ 2014/60/ЄУ) щодо повернення культурних об'єктів, Конвенція Ради Європи 2017 року про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, а також Регламент (ЄС) 2019/880 від 17 квітня 2019 року, що регулює ввезення і імпорт культурних цінностей у ЄС.

За підсумками короткого огляду можна зазначити, що більшість з цих документів торкається лише керамічних архітектурних елементів, особливо у контексті їхнього переміщення, продажу, вивезення та незаконної торгівлі, і не опікуються прямо печами чи камінами.

Проте наявні нормативні документи, які безпосередньо стосуються аспектів збереження антикварних камінів і печей як культурних цінностей. Зокрема, слід згадати «Закон про охорону будівельної спадщини» № 498 від 2010 року Фінляндії. У розділі 1 «Загальні положення» цього закону у параграфі 3 «Об'єкти охорони» зазначено: «Для збереження будівельної спадщини можуть охоронятися будівлі, споруди, групи будівель або території, які мають історичне, архітектурне, будівельне, природоохоронне або культурне значення, а також використання цих будівель або пов'язані з ними історичні події. Охорона може стосуватися окремих частин будівлі, її стаціонарних інтер'єрів або територій, сформованих забудовою або озелененням. До стаціонарного інтер'єру належать двері, вікна, лиштви, каміни, підлоги, технічне обладнання, вбудовані меблі та інші подібні елементи, а також нерухоме обладнання, яке відповідає призначенню будівлі та закріплене в ній на постійній основі». У параграфі 8 «Умови охорони» зазначено: «Будівля може бути взята під охорону, якщо має загальнонаціональне, регіональне або місцеве значення, яке оцінюється за кількома критеріями: унікальність або рідкість (рідкісність); типові особливості для певного регіону (типовість); характерні ознаки, що відображають певну епоху або територію (репрезентативність); збереження та продовження первісного або відповідного йому призначення, способу будівництва або стилю (автентичність); історична значущість як свідчення історичних подій чи явищ (історична доказовість); а також характерні конструкції, матеріали і стильові риси різних епох, що відображають історію та тривають у часі (історична

нашарованість)». Цей закон набрав чинності 1 липня 2010 року. Цим законом скасовується Закон про охорону будівель від 18 січня 1985 року (60/1985) зі всіма наступними змінами (Гельсінкі, 4 червня 2010 р. Президент Республіки Тар'я Халонен, Міністр житлового господарства Jan Vараavuori) [6].

Можливо, це зумовлено тим, що Фінляндія є однією з тих країн, де пічна культура була завжди розвинена особливим чином. Так, у 1800-х рр. у Фінляндії почалося промислове виробництво печей, облицьованих керамічними плитками, відомих як каакеліуне. Золотий вік їх виробництва припав на кінець XIX – початок XX ст., коли в країні діяли численні фабрики. Деякі з них були відомі далеко за межами Фінляндії. Наведемо перелік найбільших кахельних виробників Фінляндії:

- «Ahlberga» (1798–1857 рр.), Еспоо: фабрику також називали «Gröfre Fajance och Lerkärils Fabrik». Вона виробляла кахлі, кахельні печі та простий побутовий посуд.

- «Aura» (1837–1840-ті рр.), Турку: фабрика виготовляла переважно кахлі, а також у невеликій кількості простий побутовий посуд.

- «Andstén» (1842–1915), Гельсінкі: фабрика виготовляла кахлі, кахельні печі, великі декоративні вази та фігурки, а також просту глазуровану побутову кераміку.

- «Arabia» (Гельсінкі, з 1874 р.): фабрика була заснована як дочірнє підприємство шведської компанії «Rörstrand». Спочатку виробляла фаянс, кам'яну кераміку та фарфор. Згодом стала одним із провідних виробників какелунгів у Фінляндії.

- «Iris» (1897–1902), Порвоо: фабрика має особливе значення з точки зору декоративно-ужиткового мистецтва. Там виготовляли кахельні печі, набори для кави та чаю, вази, глеки та інше.

- «Wilh. Andsténin Tehdas Oy» (1842–1918), Гельсінкі: фабрику заснував Габріель Вільгельм Андстен. У виробництво входили, крім кахлів для печей, також настінні та підлогові плитки, господарські товари та малі скульптури.

Через поганий економічний стан у 1912 р. діяльність фабрики довелося скоротити. Однак цього виявилось не досить, щоб врятувати фабрику, і врешті-решт її продали у 1918 р. туркуській кахельній фабриці (Turun kaakeliuunitehtaalle), яка об'єднала фабрику Андстена з уже належною їй фабрикою «Tikkurila». Діяльність фабрики формально продовжувалася у Тіккурілі до 1937 р., коли вона відома була під назвою «Wilh. Andsténs Fabriksaktiebolag Dickursby».

- «Rakkolanjoen kaakelitehdas Oy» (1877–1930-ті рр.), Ховінмаа: кахельна фабрика Ракколанійокі розташовувалася в Карелії, у Выборзькій губернії, у східній частині муніципалітету Вахвіала. Річка Ракколанійокі протікала через село і входила до складу міської агломерації Ховінмаа, що утворювалася

селями Ховінмаа та Ракколанійокі. Кахельну фабрику засновано в 1877 р. Вона була дуже успішною та широко відомою як виробник печей. Печі фабрики користувалися високою оцінкою, їх активно продавали за кордон.

«Viipurin Kaakelitehdas» (1849–1895), Выборг: фабрикою володіла торгова компанія Hackman & Kumpp.; osakeyhtiö. Фабрика виробляла кахлі та цеглу, а з 1918 р. – ізоляційні матеріали.

«Turun kaakelitehdas Oy» (1874–1954), Турку: завод виготовляв кахлі, стінові та підлогові плитки.

«Ruoholahden kaakelitehdas» (1870–1908 pp.), Хельсінкі: завод виробляв лише кахлі й був також відомий як «Gräsvikens kakelfabrik, Helsingfors» або «Gräsvikens kakelfabrik aktiebolag Hfors» [18, s. 14–16].

Наприклад, законодавство скандинавських країн безпосередньо регулює охорону камінів і печей як культурних об'єктів. Так, наприклад, у Данії наявні офіційні методичні рекомендації щодо димарів та осередків, а також професійні посібники з охорони будівель-пам'яток; у них прямо обговорюються «kakkelovn/oven» (кахельні печі) та охорона кахельних печей [17]. Норвезький закон від 9 червня 1978 р. № 50 «Про культурну спадщину» захищає «будови та елементи» у складі культурного оточення; практика управління зазначає, що вбудовані архітектурні пристрої (включаючи вогнища/печі) підпадають під охорону, якщо мають історичну цінність [13]. У Швеції сформувалася історична традиція ставлення до керамічних плиткових печей, званих «kakelugn», як важливого елементу інтер'єру. На муніципальному рівні «kakelugn» часто враховуються у наданні охоронного статусу спорудам, що претендують на статус пам'ятки. Швеція, зі своєю багатою історією та архітектурними пам'ятками, приділяє особливу увагу захисту своїх культурних цінностей. За шведським законодавством будь-який об'єкт віком понад 75 років, який має історичне або культурне значення, потребує ліцензії для вивезення за межі країни. Це стосується як рухомих пам'яток, так і архітектурних об'єктів, і застосовується навіть у разі тимчасового вивезення для ремонту чи виставки, а також у разі руйнування або втрати цінності [7]. Положення, що стосуються культурної спадщини, також містяться і в інших законах, зокрема в Екологічному кодексі, Законі про планування і забудову (2010:900) та Лісовому законі (1979:429).

Аналогічно в Німеччині було прийнято Федеральний закон про контроль за викидами (BImSchV), у якому використано термін «historische Öfen» – історична піч. Згідно з цим нормативним актом, системи опалення, для яких оператор може переконливо довести відповідному сажотрусу, що вони були виготовлені або встановлені до 1 січня 1950 року, не потребують модернізації для дотримання екологічних вимог. Це вказує на умовний розподіл печей і камінів на цінні та інші. У Німеччині та Австрії також сформувалися традиції

збереження антикварних печей і камінів. Національне законодавство цих країн використовує термін «Historische Ausstattung» – оздоблення або інтер'єр будівлі та/або приміщення, що має історичне значення або є пам'яткою культурної спадщини. Здебільшого федеральне законодавство Німеччини на рівні земель регулює процеси реставрації та ремонту антикварних печей і камінів. Наприклад, у Берліні існує окремий закон «Про захист пам'яток», який включає «обладнання та обстановку, якщо вони становлять єдиний пам'ятковий образ із пам'ятником», до яких належать також антикварні печі та каміни.

Закони та нормативні акти країн Центральної та Східної Європи визначають чіткі правила щодо охорони культурної спадщини, зокрема, заборону на нелегальний вивіз і переміщення пам'яток. Це зумовлено прагненням зберегти історичну цінність об'єктів для майбутніх поколінь і запобігти їхньому знищенню або незаконному продажу.

У Латвії питання захисту культурних пам'яток також регулюється законом про охорону культурної спадщини. Вивезення будь-яких історичних цінностей за межі країни можливе лише за дозволом Національної служби охорони культурної спадщини. Це поширюється як на рухомі предмети – старожитності, картини, скульптури, так і на нерухомі пам'ятки архітектури. Крім того, Латвія має особливо продуману систему державної реєстрації пам'яток, яка забезпечує їхній належний облік і охорону. Важливо підкреслити, що будь-який об'єкт, класифікований як історична цінність, потребує відповідної документації та дозволу для переміщення чи експорту.

У Чехії ухвалено спеціальну концепцію охорони культурних пам'яток, що передбачає ретельне визначення переліку державних об'єктів, у тому числі нерухомих пам'яток – історичних будівель, комплексів, архітектурних ансамблів. Рухомі пам'ятки, такі як унікальні предмети мистецтва і старожитності, охороняються законом і можуть бути переміщені лише за рідких винятків та з дозволом компетентних органів, зазвичай задля їхньої наукової експертизи або збереження [5].

У Словаччині діють подібні норми щодо захисту культурних цінностей, і переміщення будь-яких пам'яток можливе лише за письмовим дозволом Міністерства культури. Закон від 19 грудня 2001 року про охорону пам'яток, що ухвалила Національна рада Словацької Республіки, фіксує статус пам'ятки, що позначає об'єкт ключової історичної чи культурної цінності, й гарантує їхню охорону, в тому числі у контексті міжнародного переміщення. Важливо, що закон також забороняє будь-яке вилучення пам'яток із території країни без відповідних погоджень [4].

Загалом, усі ці правові норми спрямовані на те, щоб забезпечити збереження унікальної культурної спадщини кожної країни, запобігти її нелегальному вивезенню та торгівлі. Умови вивезення та переміщення пам'яток

регулюються відповідними органами й передбачають отримання необхідних дозволів, що є важливою складовою частиною міжнародної відповідальності у сфері збереження історичних цінностей.

У Польщі в практиці консервації та охорони (*konserwator*) піч розглядається як елемент, що потребує погодження з органами влади у разі демонтажу або реставрації [16]. У Великій Британії в рамках практики «Listed Buildings» (переліку збережених будівель, що охороняються) внутрішні елементи, такі як каміни, осередки і димарі, регулярно згадуються як «особливі архітектурні елементи» (*features of special interest*) і вимагають отримання дозволу перед будь-якими роботами щодо їх зміни.

З точки зору судової мистецтвознавчої експертизи гарним прикладом є процес, що відбувся два роки тому у Швейцарії. У цій країні компанія з нерухомості придбала історичний будинок у долині Тессталь і незабаром після купівлі демонтувала кахельну піч та стіну, вважаючи їх непотрібними. Пізніше будівлю внесли до списку архітектурної спадщини. Товариство охорони спадщини Цюриха (*Zürcher Heimatschutz, ZVH*) подало скаргу, підкреслюючи, що піч була важливим елементом інтер'єру, що формував єдність простору вітальні та сусідніх кімнат. На основі експертного висновку ZVH Адміністративний суд Цюриха визнав, що піч становила суттєву частину історичної цінності будинку, і зобов'язав компанію відновити її у первісному вигляді або замінити аналогічною. Суд підкреслив, що покупець діяв недобросовісно, знаючи про майбутню інвентаризацію об'єкта і його потенційний охоронний статус. Також суд наголосив, що інтереси збереження культурної спадщини переважають над приватними фінансовими. Важливо, що експертні висновки органів охорони спадщини мають підвищену доказову силу й не можуть ігноруватися без вагомих причин. Окрім того, було підтверджено принцип, що будівля розглядається як цілісний архітектурний ансамбль, де взаємодія інтер'єру і екстер'єру визначає її історичну цінність. Ця справа стала прецедентом у сфері охорони культурної спадщини, показавши тим самим, що навіть окремий інтер'єрний елемент, такий як кахельна піч, може мати значущість для статусу об'єкта культурної спадщини як культурна цінність [15].

Також необхідно розглянути діяльність суспільних організацій як сучасних акторів міжнародних відносин з питань охорони культурної спадщини. Наприклад, Міжнародний альянс із захисту спадщини (*ALIPH*) –це фонд, створений у 2017 році для підтримки збереження культурної спадщини у зонах конфлікту, постконфліктних та кризових регіонах. Він надає швидку допомогу для захисту музеїв, архітектурних пам'яток і нематеріальної спадщини у найскладніших умовах, підтримуючи близько 550 проєктів у 54 країнах. ALIPH фінансується державами-членами, приватними організаціями і фондами та здійснює свою діяльність у відповідності до міжнародних конвенцій і законів [9].

Збереження культурної спадщини важливе для збереження ідентичності та історії. Це стосується не лише великих пам'яток, але й таких об'єктів, як історичні печі і каміни, які є важливою частиною традиційного побуту і ремесел, що мають культурне значення. Витіснення або руйнування таких елементів означає втрату частини історичної пам'яті. Тому захист і підтримка збереження традиційних печей і камінів є складником загальної роботи зі збереження колективної історії та ідентичності у контексті культурної спадщини. Пічні кахлі є багатим історичним джерелом. Окрім своїх естетичних і практичних якостей, кахлі зберегли у собі інформацію про архітектуру міста та внутрішнє оздоблення будівель, а також вони є індикатором розвитку міської культури. Оскільки кахлі є деталлю архітектури, вони – яскраве відображення епохи, художніх уподобань замовників, майстерності кахельників, технології виробництва та місця, в якому були виготовлені та де були прикрасою печі, інтер'єру.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 № 1068-XIV (у чинній редакції) (дата звернення: 04.04.2025).
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III (у чинній редакції) (дата звернення: 07.04.2025).
3. Закон «Про охорону культурних пам'яток» Латвії (Par kultūras pieminekļu aizsardzību). URL: https://www.vvc.gov.lv/en/laws-and-regulations-republic-latvia-english/par-kulturas-piemineklu-aizsardzibu-ar-grozijumiem-lidz-31032022?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (дата звернення: 10.10.2025).
4. Закон про охорону пам'яток Національної ради Словацької Республіки (O ochrane pamiatkového fondu. Národná rada Slovenskej republik). URL: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/49/> (дата звернення 11.10.2025).
5. Закон «Про державну охорону пам'яток» Чехії (№ 20/1987 Sb. «O státní památkové péči»). URL: (<https://mk.gov.cz/zakladni-pravni-normy-upravujici-nakladani-s-pamatkovym-fondem-cs-252>) (дата звернення: 11.10.2025).
6. Закон про охорону будівельної спадщини Фінляндії (Laki rakennusperinnön suojelemisesta. Antopäivä 4.6.2010. Ajantasaistettu säädös 498/2010. *finlex.fi*. URL: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2010/498> (дата звернення: 27.10.2025).
7. Закон про охорону культурного середовища Швеції (Historic Environment Act (1988:950). URL: <https://www.raa.se/en-english/cultural-heritage/historic-environment-laws/historic-environment-act-1988950/> (дата звернення: 18.10.2025).
8. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія). 1964 р. II Міжнародний конгрес архітекторів і технічних спеціалістів у галузі нерухомих історичних пам'яток. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text (дата звернення: 16.10.2025).
9. Міжнародний альянс із захисту спадщини. *aliph-foundation.org*. URL: <https://www.aliph-foundation.org/> (дата звернення: 16.10.2025).
10. Хамула Д. В. До питання збереження автентичних елементів інтер'єрів будинків фонові забудови Старої Одеси. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті видатного вченого Владислава Федоренка («Федоренківські читання») (Харків, 15.10.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 304–306.

11. Хамула Д. В. Проблематика збереження кахельних печей та камінів від знищення на прикладі негативного досвіду старої Одеси. *Актуальні питання призначення та проведення судових економічних експертиз в сучасних умовах* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (12 грудня 2024 р.). Дніпро : Видавець Біла К. О., 2024. С. 168–172.

12. Хамула Д. В. Щодо визначення антикварних кахельних печей та камінів у якості культурних цінностей як витворів декоративно-прикладного мистецтва, або як об'єктів культурної спадщини. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річ. від дня народж. відом. вчен.-кримінал., д-ра наук, проф. Рудольфа Арчибальда Рейсса (Харків, 23.05.2025). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2025. С. 445–448.

13. Act of 9 June 1978 No. 50 Concerning the Cultural Heritage. URL: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/cultural-heritage-act/id173106/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 16.10.2025).

14. Directive 2014/60/eu of the European parliament and of the council of 15 may 2014. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32014L0060&utm_source (дата звернення: 16.10.2025).

15. Denkmalschutz: Immobilienunternehmen muss entfernten Kachelofen wiedereinbauen. URL: <https://www.baublatt.ch/baubranche/denkmalschutz-immobilienunternehmen-muss-entfernten-kachelofen-wieder-einbauen-34914> (дата звернення: 15.10.2025).

16. Remont starego kominka, jak zacząć, czy potrzebny konserwator? URL: <https://www.kominki.org/artykul/7063,remont-starego-kominka-jak-zaczac-czy-potrzebny-konserwator> (дата звернення: 16.10.2025).

17. Skorstene og ildsteder. URL: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Omraader/Kulturarv/Bygningsfredning/Faglige_retningslinjer/7_Skorstene_og_ildsteder/7.1_Skorstene_og_ildsteder.pdf (дата звернення: 16.10.2025).

18. Virtanen Jenni. Kaakeliuunin purku Opinnäytetyö Kevät 2014 Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikkö Konservoinnin koulutusohjelma 35 s.

References:

1. Закон України “Pro vivezennya, vvezennya, ta povernennya kulturnih cinnostej” vid 21.09.1999 № 1068-HIV (u chinnij redakciyi) (data zvernennya: 04.04.2025).

2. Закон України “Pro ohoronu kulturnoyi spadshini” vid 08.06.2000 № 1805-III (u chinnij redakciyi) (data zvernennya: 07.04.2025).

3. Закон “Pro ohoronu kulturnih pam'yatok” Latviyi (Par kulturas piemineklu aizsardzibu). Retrieved from: https://www.vvc.gov.lv/en/laws-and-regulations-republic-latvia-english/par-kulturas-piemineklu-aizsardzibu-ar-grozijumiem-lidz-31032022?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (data zvernennya: 10.10.2025).

4. Закон pro ohoronu pam'yatok Nacionalnoyi radi Slovackoyi Respubliki (O ochrane pamiatkoveho fondu. Narodna rada Slovenskej republik). Retrieved from: <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/49/> (data zvernennya: 11.10.2025).

5. Закон “Pro derzhavnu ohoronu pam'yatok” Chehiyi (№ 20/1987 Sb. “O statni pamatkove peci”). Retrieved from: (<https://mk.gov.cz/zakladni-pravni-normy-upravujici-nakladani-s-pamatkovym-fondem-cs-252>) (data zvernennya: 11.10.2025).

6. Закон pro ohoronu budivelnoyi spadshini Finlyandiyi (Laki rakennusperinnon suojelemisesta. Antopaiva 4.6.2010. Ajantasaitettu saados 498/2010. finlex.fi Retrieved from: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2010/498> (data zvernennya: 27.10.2025).

7. Закон pro ohoronu kulturnogo seredovisha Shveciyi (Historic Environment Act (1988:950). Retrieved from: <https://www.raa.se/in-english/cultural-heritage/historic-environment-laws/historic-environment-act-1988950/> (data zvernennya: 18.10.2025).

8. Mizhnarodna hartiya z ohoroni j restavraciyi neruhomih pam'yatok i viznachnih misc (Venecianska hartiya). 1964 r. II Mizhnarodnij kongres arhitektoriv i tehnicnih specialistiv

u galuzi neruhomih istorichnih pam'yatok. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_757#Text (data zvernennya: 16.10.2025).

9. Mizhnarodnij alyans iz zahistu spadshini. aliph-foundation.org. Retrieved from: <https://www.aliph-foundation.org/> (data zvernennya: 16.10.2025).

10. Hamula, D. V. (2024). Do pitannya zberezhennya avtenticnih elementiv inter'yeriv budinkiv fonovoyi zabudovi Staroyi Odesi. *Aktualni pitannya sudovoyi ekspertizi i kriminalistiki: zb. mat. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prisvyachenoyi pam'yati vidatnogo vchenogo Vladislava Fedorenka ("Fedorenkivski chitannya")* (Harkiv, 15.10.2024). Harkiv: NNC "ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa". P. 304–306.

11. Hamula, D. V. (2024). Problematika zberezhennya kahelnih pechej ta kaminiv vid znishennya na prikladi negativnogo dosvidu staroyi Odesi. *Aktualni pitannya priznachennya ta provedennya sudovih ekonomichnih ekspertiz v suchasni umovah: zb. mat. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (12 grudnya 2024 r.)*. Dnipro: Vidavec Bila K. O. S. 168–172.

12. Hamula, D. V. (2025). Shodo viznachennya antikvarnih kahelnih pechej ta kaminiv u yakosti kulturnih cinnostej yak vitvoriv dekorativno-prikladnogo mistectva, abo yak ob'yektiv kulturnoyi spadshini. *Aktualni pitannya sudovoyi ekspertizi i kriminalistiki: zb. mat-liv Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prisvyach. 150-rich. vid dnya narodzh. vidom. vchen.-kriminal., d-ra nauk, prof. Rudolfa Archibalda Rejsa* (Harkiv, 23.05.2025). Harkiv: NNC "ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa". S. 445–448.

13. Act of 9 June 1978 No. 50 Concerning the Cultural Heritage. Retrieved from: https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/cultural-heritage-act/id173106/?utm_source=chatgpt.com (data zvernennya: 16.10.2025).

14. Directive 2014/60/eu of the European parliament and of the council of 15 may 2014. Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32014L0060&utm_source=chatgpt.com (data zvernennya: 16.10.2025).

15. Denkmalschutz: Immobilienunternehmen muss entfernten Kachelofen wieder einbauen. Retrieved from: <https://www.baublatt.ch/baubranche/denkmalschutz-immobilienunternehmen-muss-entfernten-kachelofen-wieder-einbauen-34914> (data zvernennya: 15.10.2025).

16. Remont starego kominka, jak zaczac, czy potrzebny konserwator? Retrieved from: <https://www.kominki.org/artykul/7063,remont-starego-kominka-jak-zaczac-czy-potrzebny-konserwator> (data zvernennya: 16.10.2025).

17. Skorstene og ildsteder. Retrieved from: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/SLKS/Omraader/Kulturarv/Bygningsfredning/Faglige_retningslinjer/7_Skorstene_og_ildsteder/7.1_Skorstene_og_ildsteder.pdf (data zvernennya: 16.10.2025).

18. Virtanen Jenni. Kaakeliuunin purku Opinnot Kevät 2014 Liiketoiminnan ja kulttuurin yksikö Koneistuksen koulutusohjelma. 35 s.

Дата надходження статті: 31.09.2025

Дата прийняття статті: 30.10.2025

Опубліковано: 05.12.2025

